

O‘QUVCHILARDA OLINGAN MA’LUMOTLARNI ANALIZ VA SINTEZLASH FAOLIYATI

*Ismoilova Mohlaroyim, Djo‘rayeva Shaxnoza,
Nuraliyeva Mashxura, Shomurodova Shirin
University of Management and Future
Technologies universiteti talabalari
Fan: Mutaxassislikga kirish*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilarda olingan ma’lumotlarni analiz va sintezlash faoliyatining nazariy asoslari hamda amaliy ahamiyati keng yoritiladi. Unda analiz va sintez tushunchalarining mazmuni, ularning o‘quv jarayonidagi o‘rni, o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu faoliyatni shakllantirish usullari, pedagogik yondashuvlar va zamonaviy ta’limdagi dolzarb jihatlarini bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: Analiz, sintez, tafakkur, mantiqiy fikrlash, ta’lim jarayoni, kognitiv faoliyat, bilim, ko‘nikma, kompetensiya, pedagogik metodlar.

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirishi emas, balki ularni chuqur anglash, tahlil qilish va qayta ishlay olish qobiliyatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Axborotlar oqimi keskin ortib borayotgan bugungi kunda har bir o‘quvchi mustaqil fikrlay olishi, olingan ma’lumotlarni saralashi va ulardan to‘g‘ri xulosa chiqarishi zarur.

Shu nuqtai nazardan, analiz va sintezlash faoliyati o‘quvchilarning intellektual rivojlanishida asosiy o‘rin tutadi. Ushbu jarayonlar tafakkurning eng muhim amallari bo‘lib, ular orqali o‘quvchi bilimlarni chuqur o‘zlashtiradi va ularni amaliyotda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Analiz va sintez tushunchalarining mohiyati

Analiz va sintez tafakkur faoliyatining o‘zaro bog‘liq, bir-birini to‘ldiruvchi ikki muhim jarayonidir. Analiz — bu murakkab obyekt yoki hodisani qismlarga ajratib, uning tarkibiy elementlarini alohida o‘rganish jarayonidir. Bu jarayon orqali o‘quvchi ma’lumotni chuqurroq tushunadi, uning ichki tuzilishini anglaydi va muhim jihatlarini ajratib oladi.

Sintez esa analizning aks jarayoni bo‘lib, alohida o‘rganilgan qismlarni yagona tizimga birlashtirishni anglatadi. Bu orqali o‘quvchi umumiy xulosa chiqaradi, yangi bilim hosil qiladi va mavjud bilimlarni tizimlashtiradi. Mazkur ikki jarayon birgalikda amalga oshirilganda samarali natija beradi. Faqat analiz bilan cheklanib qolish yoki

faqat sintezga tayanish o'quvchining bilimini yuzaki qiladi. Shu sababli ta'lim jarayonida bu ikki faoliyat uyg'un holda rivojlantirilishi zarur.

Analiz va sintezlash faoliyatining o'quv jarayonidagi o'rni

O'quv jarayonida analiz va sintezlash faoliyati o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishida muhim rol o'ynaydi. Masalan, matnni o'rganish jarayonida o'quvchi avval uni tahlil qiladi — asosiy g'oya, muhim fikrlar, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlaydi. So'ngra esa bu ma'lumotlarni umumlashtirib, yaxlit tushuncha hosil qiladi.

Fanlarni o'rganishda ham bu jarayon muhim ahamiyatga ega. Matematikada masalani yechish uchun uning shartini tahlil qilish zarur bo'lsa, biologiyada jarayonlarning o'zaro bog'liqligini tushunish sintezni talab etadi. Tarix fanida esa voqealarni tahlil qilish va umumiy xulosalar chiqarish orqali o'quvchi tarixiy tafakkurini rivojlantiradi. Shuningdek, analiz va sintezlash faoliyati o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Ular axborotni tanqidiy baholashni, muhim va ikkinchi darajali ma'lumotlarni ajratishni o'rganadi.

O'quvchilarda analiz va sintezlash ko'nikmalarini shakllantirish omillari

Ushbu ko'nikmalarni rivojlantirish ko'plab omillarga bog'liq. Avvalo, o'qituvchining pedagogik mahorati muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchini faollikka undashi, savollar berishi, muammoli vaziyatlar yaratishi orqali ularning fikrlash faoliyatini rivojlantirishi kerak.

Ikkinchi muhim omil — ta'lim metodlari. Interfaol usullar, muammoli o'qitish, munozaralar, guruhli ishlar analiz va sintezlash faoliyatini samarali rivojlantiradi. Bunday yondashuvlar o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Shuningdek, o'quv muhitining qulayligi ham katta ahamiyatga ega. Erkin fikr bildirish imkoniyati mavjud bo'lgan muhitda o'quvchilar o'z fikrlarini tahlil qiladi, boshqalarning qarashlarini o'rganadi va umumiy xulosaga keladi.

Analiz va sintezlash faoliyatini rivojlantirish usullari

O'quvchilarda ushbu faoliyatni rivojlantirish uchun turli pedagogik usullardan foydalanish mumkin. Masalan, savol-javob metodi o'quvchilarning fikrlashini faollashtiradi. O'qituvchi beradigan savollar o'quvchini chuqurroq o'ylashga undaydi.

Muammoli vaziyat yaratish ham samarali usullardan biridir. Bunda o'quvchi muammoni tahlil qiladi, turli yechimlarni ko'rib chiqadi va eng maqbul variantni tanlaydi. Bu esa analiz va sintezlash jarayonini tabiiy ravishda rivojlantiradi. Grafik organizatorlar (jadval, diagramma, klasterlar) ham ma'lumotlarni tizimlashtirishga yordam beradi. Bu vositalar orqali o'quvchi axborotni vizual tarzda tahlil qiladi va umumlashtiradi. Amaliy mashg'ulotlar va loyihaviy ishlar ham muhim ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llashga yordam beradi.

Analiz va sintezlash faoliyatining ahamiyati

Mazkur faoliyat o'quvchilarning intellektual rivojlanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Ular mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish, mustaqil qaror qabul qilish kabi muhim ko'nikmalarni egallaydi.

Shuningdek, analiz va sintezlash o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Ular har qanday ma'lumotni shunchaki qabul qilmay, balki uni tahlil qiladi, ishonchliligini baholaydi va asosli xulosa chiqaradi. Bugungi kunda bu ko'nikmalar nafaqat ta'limda, balki kundalik hayotda ham zarur hisoblanadi. Axborotlar ko'pligi sharoitida to'g'ri qaror qabul qilish aynan analiz va sintezlash qobiliyatiga bog'liq.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda olingan ma'lumotlarni analiz va sintezlash faoliyatini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biridir. Ushbu jarayon o'quvchilarning chuqur bilim olishiga, mustaqil fikrlashiga va hayotiy muammolarni hal qila olishiga xizmat qiladi. Shu bois ta'lim jarayonida analiz va sintezlash ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu esa o'z navbatida jamiyatda bilimli, fikrlay oladigan va raqobatbardosh kadrlarni yetishtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A.(2026). Pedagogik risklarni boshqarishda globallashtirish jarayonlarning ahamiyati. International scientific journal. Interpretation and researches. 1(73).
2. Xaydarov. S.A. (2026). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashtirish jarayonidagi ahamiyati. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 3(1). 159-164.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov. S.A.(2026). Migratsiya sharoitida pedagogic risklarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari. Inter education and global study. 4.(1). 246-255.
6. Xaydarov. S.A.(2026). Migratsiya sharoitida yoshlar tarbiyasi: pedagogik risklar va ularning kelib chiqish sabablari. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali. 1.(2). 704 -707.